

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 347.7

DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.73-1>**Найденко О.Є.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри митної справи і фінансових послуг
*Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

Петренко А.А.

студентка другого магістерського рівня
*Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

Naidenko Oleksii

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Customs Affairs
and Financial Services
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Petrenko Alina

Student
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ПАРАЛЕЛЬНИЙ ІМПОРТ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ

Найденко О.Є., Петренко А.А. Паралельний імпорт: теоретичні аспекти та проблеми регулювання.

Дана стаття присвячена розгляду паралельного імпорту товарів із правами інтелектуальної власності, фокусує на теоретичних аспектах та проблемах регулювання цього явища. Основна мета статті полягає у вивченні і узагальненні ключових понять і підходів, пов'язаних із паралельним імпортом, який включає в себе торговельні марки, авторське право і патенти. Розглянуто проблеми, що виникають у зв'язку з паралельним імпортом, і аналізує підходи до їхнього регулювання в міжнародному та національному правовому середовищі. Зокрема, досліджено питання щодо захисту прав власників інтелектуальної власності та збалансованого підходу до конкурентних відносин на ринках. Ця стаття спрямована на розширення розуміння сутності та впливу паралельного імпорту на ринкову динаміку і правовий ландшафт, а також висвітлює важливі теоретичні аспекти даної теми для науковців і практиків у галузі права і міжнародних відносин.

Ключові слова: паралельний імпорт, інтелектуальна власність, сприяння захисту прав інтелектуальної власності, торговельна марка, зовнішньоекономічна діяльність, контрафакт, реєстр об'єктів прав інтелектуальної власності.

Naidenko Oleksii, Petrenko Alina. Parallel import: theoretical aspects and problems of regulation. This article is devoted to consideration of parallel import of goods with intellectual property rights, focusing on theoretical aspects and problems of regulation of this phenomenon. The main purpose of the article is to study and generalize the key concepts and approaches related to parallel import, which includes trademarks, copyright and patents. The problems arising in connection with parallel import are considered, and the approaches to their regulation in the international and national legal environment are analyzed. The article emphasizes transparency and balance in the regulation of this phenomenon, as well as the impact on market dynamics and competitive relations. In particular, it considers how parallel imports can affect the quality and safety of products, which becomes especially important in the context of consumer rights and trust in goods on the market. The greatest attention is paid to the effectiveness of customs control, which becomes a key component in ensuring compliance with intellectual property rights and control over the circulation of goods through unofficial channels. Highlighting the importance of this article, it is important to emphasize that parallel import is becoming an important element of world trade in the conditions of globalization. Today's market is becoming increasingly integrated, where goods cross borders and are exchanged between countries, so understanding and regulating parallel imports becomes a necessity to ensure fair competition,

protect the rights of intellectual property owners, and protect consumers. Modern international trade relations require adaptation to new realities, and this article contributes to the understanding of important aspects and the resolution of complex issues related to parallel imports. Therefore, this article is aimed at expanding the understanding of the essence and impact of parallel imports on market dynamics and the legal landscape. It emphasizes the need to find a balance between competition and the protection of the rights of intellectual property owners, and also encourages further research, discussion and development of relevant legislation to effectively regulate this phenomenon in the customs sphere.

Key words: parallel import, intellectual property, promotion of protection of intellectual property rights, trademark, foreign economic activity, counterfeiting, register of objects of intellectual property rights.

Постановка проблеми. Паралельний імпорт, або імпорт товарів через неофіційні канали, стає все актуальнішим явищем у сучасному світі. Цей процес має важливе економічне та правове значення, адже він може впливати на ринок, права виробників і споживачів, а також на ефективність митного контролю та боротьбу з контрафакцією.

Однак існують численні теоретичні аспекти і проблеми, пов'язані з паралельним імпортом, які вимагають уваги та ретельного розгляду. Важливо визначити, які саме права мають виробники та імпортери в контексті паралельного імпорту, і чи можуть вони обмежувати цей процес.

Іншою проблемою є вплив паралельного імпорту на ринкову динаміку, а також його можливий вплив на якість та безпеку продукції. Безсумнівно, існують і митні аспекти, пов'язані з ефективністю митного контролю та здатністю виявляти і припиняти паралельний імпорт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації в області паралельного імпорту товарів із правами інтелектуальної власності свідчать про зростаючий інтерес до цієї теми в науковому та правовому середовищі, дослідженням цієї теми займалися такі представники науки і практики: Філь С., Томаров І., Моргун А., Шевчук О., Прокопов О. та інші. Вони вдосконалюють розуміння сприяння захисту митницею прав власників інтелектуальної власності в контексті паралельного імпорту. Проте питання митного контролю прав інтелектуальної власності розглянуто не в повному обсязі.

Постановка завдання дослідження. Метою дослідження є узагальнення теоретичних аспектів, пов'язаних з паралельним імпортом та їх впливом на ринок товарів, що мають права інтелектуальної власності, права виробників і імпортерів, а також врегулювання проблем митного контролю у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток науково-технічної творчості і інноваційної економіки сприяє створенню нових ринків і виробництву інноваційних товарів, а також розвитку та покращенню промислових відносин. Захист інновацій є важливим аспектом і пов'язаним з законодавством, що регулює права на інтелектуальну власність. Однак разом із розвитком і вдосконаленням системи захисту промислової власності зростає і проблема контрафакції, і з'являються нові методи та форми її здійснення.

Згідно Звіту Кабінету Міністрів України [1], Україна виконала 94% завдань Угоди про асоціацію з ЄС за сектором «Інтелектуальна власність».

Останні тенденції в цій області свідчать про актуалізацію проблеми «недобросовісного» та «незакон-

ного» імпортування та реалізації товарів, що мають права інтелектуальної власності, внаслідок чого виникає таке явище, як «паралельний» або «сірий» імпорт.

Паралельний, або «сірий» імпорт – це міжнародний принцип вичерпання прав, який полягає в тому, що ввезення товару під зареєстрованим товарним знаком можливе в країну будь-якими учасниками ринку, а не лише тими, хто отримав дозвіл правовласника [7]. Це явище спостерігається в країнах з економікою, яка переживає перехідний період, коли низький рівень виробництва та якості внутрішніх товарів, економічна нестабільність та інфляція сприяють поширенню контрафактних товарів.

Можливість юридичного обґрунтування паралельного імпорту виникла із введенням концепції міжнародного (універсального) вичерпання прав інтелектуальної власності. Ця концепція застосовується для таких цілей:

- обмеження монополістичної активності;
- запобігання розділенню ринку;
- забезпечення вільного обігу товарів на ринку.

В Україні питання щодо застосування того чи іншого виду принципу вичерпання прав тривалий час залишалося відкритим та невизначеним, що спричиняло правові спори між правовласниками/офіційними дистрибуторами та імпортерами [10].

В контексті вичерпання прав саме на торговельну марку, то можна констатувати, що фактичне підтвердження наявності в Україні міжнародного принципу вичерпання прав на торговельну марку Верховним Судом, внесення змін у Митний Кодекс України щодо незастосування заходів сприяння захисту прав інтелектуальної власності до оригінальних товарів, позбавили правовласників/офіційних дистрибуторів значної частини засобів, які б могли допомогти в обмеженні та подоланні паралельного імпорту [10].

Товари паралельного імпорту відомі як товари «сірого ринку», оскільки їх продаж відбувається поза офіційними мережами, контрольованими правовласником об'єкта інтелектуальної власності.

Відмінність між товаром, імпортованим через офіційного представника, та товаром «сірого імпорту» полягає у декількох аспектах: нижча ціна товару, відсутність гарантійних зобов'язань виробника чи післягарантійної підтримки, неадаптованість до місцевого ринку, можливість несумісності товарів (наприклад, мобільних телефонів) і аксесуарів через різницю в експлуатаційних особливостях. Якість і оригінальність імпортованих товарів не залежать від цих характеристик, але ці аспекти можуть вплинути на репутацію виробника-правовласника [9].

На національному рівні найкращим законним захистом прав правовласників від паралельного (сірого)

імпорту, на сьогоднішній день, є реєстрація своїх прав у Митному реєстрі прав інтелектуальної власності.

Оскільки Україна взяла на себе зобов'язання здійснити імплементацію Регламентів ЄС, відповідно до яких удосконалено порядок реєстрації об'єктів прав інтелектуальної власності, ведення Митного реєстру ОПІВ, а також встановлено новий порядок застосування заходів сприяння захисту ОПІВ. Реєстр об'єктів прав інтелектуальної власності станом на 1 вересня 2023 року налічував 868 об'єкт [4]. Через Реєстр прав власник (або його представник) може в електронній формі: подавати заяви, взаємодіяти із Митницею під час розгляду заяви, отримувати повідомлення про результат розгляду.

Для реєстрації у митному реєстрі заявник подає до Держмитслужби України заяву про реєстрацію об'єкта прав інтелектуальної власності у митному реєстрі відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 року № 648 [5].

До Митного реєстру можуть бути внесені такі об'єкти інтелектуальної власності: торговельні марки; винаходи; промислові зразки; географічні зазначення; компонування напівпровідникових виробів; сорти рослин; об'єкти авторського права і суміжних прав.

Затримавши партію сірого імпорту, митниця інформує правовласника, і той може стати ініціатором порушення адміністративного або навіть кримінальної справи проти сірого імпортера [2].

Варто зазначити, що багато компаній протягом багатьох років не мають наміру використовувати метод паралельного імпорту. На сьогодні значна кількість учасників зовнішньоекономічної діяльності, які раніше використовували «сірий» оформлення, перейшли на шлях відкритості та дотримання всіх правил. Це обумовлено передусім економічними чинниками, такими як впровадження системи управління ризиками, зведення контрольних параметрів і, як наслідок, коригування митних вартостей товарів.

«Біла» митниця може виявитися для компанії більш вигідною і зручною, оскільки:

- при повній оплаті митних зборів можна заощадити на вартості послуг митного брокера (при оформленні «сірого» товару брокер бере гроші не тільки за свої послуги, а й за ризик);
- при правильному оформленні товаросупровідних документів можна заощадити на непередбачених витратах в дорозі;
- спроститься митне оформлення вантажів;
- статус сумнісного імпортера вкрай корисний, а довголітня репутація «білої» фірми дасть шанс отримати звільнення від ризиків абсолютно безкоштовно;
- імпортер отримує більшу стабільність [6].

Паралельний імпорт, або імпорт товарів безпосередньо від виробників чи дистриб'юторів за межами офіційних каналів постачання, може мати серйозні наслідки для національного ринку. Однією з негативних сторінок цього явища є ризик попадання контрафактної продукції на ринок.

Оскільки товари, що ввозяться паралельно, нерідко продаються за зниженими цінами, покупці можуть бути спокушені придбати їх за більш вигідною ціною. Але ця економічна вигода може обернутися негативними наслідками, оскільки контрафактна продукція, яка не відповідає стандартам якості та безпеки, може

потрапити на ринок і завдати шкоди споживачам та законним виробникам.

У статті 4 Митного кодексу України законодавець визначив поняття «контрафактні товари» [2]:

а) товари, що є предметами порушення прав інтелектуальної власності на торговельну марку в Україні, на яких без дозволу міститься позначення, тотожне із охоронюваною в Україні торговельною маркою стосовно одного й того самого виду товарів, або яке є схожим настільки, що його можна сплутати з такою торговельною маркою;

б) товари, що є предметами порушення прав інтелектуальної власності на географічне зазначення в Україні й містять назву чи термін або описуються за допомогою назви чи терміна, які захищені таким географічним зазначенням;

в) будь-яка упаковка, етикетка, наліпка, брошура, інструкція з експлуатації, гарантія чи інший документ такого типу, навіть якщо вони представлені окремо, які є предметами порушення прав інтелектуальної власності на торговельну марку або географічне зазначення, які містять позначення, назву або термін, тотожні із охоронюваною в Україні торговельною маркою чи географічним зазначенням, або які є схожими настільки, що їх можна сплутати з такою торговельною маркою чи географічним зазначенням, та які можуть використовуватися стосовно одного й того самого виду товарів, щодо якого охороняється торговельна марка в Україні чи географічне зазначення».

Таким чином, одним з основних відмінностей між переміщенням товару «паралельного імпорту» і контрафактом є оригінальність товару, виготовленого правовласником і введеним в офіційний оборот. Щоб спростувати статус товарів як контрафактних, важливим є наявність угоди, яка регулює передачу прав на промислову власність (наприклад, ліцензійний договір чи угода про комерційну концесію). Таким чином, якщо продукція виготовлена з порушенням суттєвих умов такої угоди про передачу виключних прав, то ця продукція вважається контрафактною [3].

Імпорт контрафактних товарів може призвести до різних видів юридичної відповідальності відповідно до законодавства. По-перше, це може включати кримінальну відповідальність, коли Кримінальний кодекс України може бути застосований у разі незаконного використання товарних знаків, фірмового найменування або інших правових об'єктів, що може спричинити суттєві фінансові збитки.

Другий аспект – це цивільно-правова відповідальність, яка полягає в захисті прав на товарні знаки відповідно до законодавства України. Це передбачає застосування санкцій в судовому порядку, включаючи стягнення матеріальної та моральної шкоди. Однак важливо врахувати, що власник товарного знаку не може обмежувати використання знака для товару, введеного в обіг з його згоди, якщо він не має вагомих підстав для заборони такого використання у зв'язку з подальшим продажем товару [3].

Третім аспектом є адміністративна відповідальність, яка може бути застосована органами Антимонопольного комітету України, відповідно до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» за заявою правовласника.

Крім того, імпорт контрафактних товарів може викликати міжнародні правові санкції, які можуть розглядатися

у Європейському суді справедливості. Особливо це стосується випадків порушення правил зберігання, що може призвести до погіршення якості товару та зміни його оригінального упакування. Цей вид відповідальності є винятковим та застосовується досить рідко.

В міжнародному контексті паралельний імпорт, відомий як «Parallel Imports», є однією з потенційно корисних можливостей, передбачених угодою про трипси (ТРИПС) [8], для збільшення доступу до товарів у країнах, що розвиваються. Загалом ситуація щодо сірого імпорту розділила країни світу на два лагери: одні відстоюють підтримку паралельного імпорту, а інші виступають проти нього. Деякі країни, такі як США, або Європейського Союзу легалізували паралельний імпорт, що означає, що на ринку можна знайти як офіційно завезені товари з гарантією від виробника за вищу ціну, так і «паралельний імпорт», де можна придбати товар за меншу ціну, але без офіційної гарантії. Угода ТРИПС також визначає, що її положення не можуть використовуватися проти країни-члена Всесвітньої організації торгівлі (СОТ), яка дозволяє паралельний імпорт відповідно до своїх внутрішніх законів.

Висновки. В результаті дослідження теоретичних аспектів та проблем регулювання паралельного імпорту товарів, які мають права інтелектуальної власності, стало очевидним, що це складна та актуальна проблема в сучасному світі. Паралельний імпорт впливає на багато аспектів економіки, включаючи конку-

рентність ринків, доступність товарів для споживачів, права власників інтелектуальної власності та міжнародні торговельні відносини.

З одного боку, паралельний імпорт може призвести до зниження цін на імпортні товари та збільшення доступності для споживачів, що часто є позитивним явищем. Однак, це також створює виклики для правовласників, оскільки вони можуть втрачати контроль над реалізацією своїх продуктів та отриманням прибутку від них. Проблема регулювання паралельного імпорту полягає в знаходженні балансу між захистом прав інтелектуальної власності і підтримкою конкуренції.

Для України, яка прагне відповідати міжнародним стандартам і просувати євроінтеграційні процеси, важливо розробити ефективну систему регулювання паралельного імпорту. Це включає в себе узгодження законодавства з міжнародними стандартами, забезпечення захисту прав власників інтелектуальної власності та забезпечення доступності товарів для споживачів. Вирішення цих питань вимагає уважного аналізу і врахування інтересів різних сторін, щоб досягти балансу між економічною конкурентністю та захистом прав інтелектуальної власності. При цьому завдання мають виконуватися не тільки на папері, але реальному часі, оскільки в Україні фіксуються значні порушення прав інтелектуальної власності. Це стане предметом наступних наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік : Кабінет міністрів України. 2022. URL: https://euua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf (дата звернення: 30.09.2023).
2. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Моргун А. Припинення паралельного імпорту товарів в Україні. URL: <https://www.inventa.ua/ua/blog/1781-pryynennia-parallelnoho-importu-tovariv-v-ukraini/>
4. Офіційний сайт митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності. URL: <https://cabinet.customs.gov.ua/ipr/reg/overview> (дата звернення: 30.09.2023).
5. Про затвердження Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону : Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 648. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1034-12#Text>
6. Прокопов О.А. Патентна монополія: вплив на конкуренцію, «патентний тролінг» та «сірий імпорт» в Україні. *Вісник Донецького національного університету*. 2014. № 1. С. 251–255.
7. Томаров І. Ефективні способи протидії «сірому» імпорту лікарських засобів в Україні. 2019. URL: https://vkr.ua/publication/efektivni_sposobi_protidii_siroomu_importu_likarskikh_zasobiv_v_ukraini (дата звернення: 30.09.2023).
8. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_018
9. Філь С.П. Інтелектуальна власність як об'єкт захисту при преміщенні товарів через митний кордон України. *Наука і правоохорона*. 2015. С. 228–234.
10. Шевчук О. Т. Паралельний імпорт як легальний спосіб користування чужими правами інтелектуальної власності. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. С. 124–137.

References:

1. Zvit pro vykonannya uhody pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom za 2022 rik (2022) [Ukraine Report on the implementation of the association agreement between Ukraine and the European Union for 2022]. Kabinet ministriv Ukrainy. Available at: https://euua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf (accessed September 30, 2023).
2. Mytnyy kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.03.2012 № 4495-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Morgun A. Pryynennia paralelnoho importu tovariv v Ukraini [Termination of parallel import of goods in Ukraine]. Available at: <https://www.inventa.ua/ua/blog/1781-pryynennia-parallelnoho-importu-tovariv-v-ukraini/>
4. Ofitsiyniy sait mytnoho reiestru ob'ektiv prava intelektualnoi vlasnosti [Official website of the customs register of objects of intellectual property rights]. Available at: <https://cabinet.customs.gov.ua/ipr/reg/overview> (accessed September 30, 2023).

5. Pro zatverdzhennia Poriadku reiestratsii u mytnomu reiestri ob'ektiv prava intelektualnoi vlasnosti, yaki okhoniaiut-sia vidpovidno do zakonu [On the approval of the Procedure for registration in the customs register of objects of intellectual property rights that are protected in accordance with the law]: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 30.05.2012 № 648. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1034-12#Text>

6. Prokopov O.A. (2014) Patentna monopoliiia: vplyv na konkurentsiiu, "patentnyĭ trolinh" ta "siryĭ import" v Ukraini [Patent monopoly: impact on competition, "patent trolling" and "gray imports" in Ukraine]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu*, no. 1, pp. 251–255.

7. Tomarov I. (2019) Efektyvni sposoby protydii "siromu" importu likarskykh zasobiv v Ukraini [Effective methods of combating the "grey" import of medicinal products in Ukraine]. Available at: https://vkr.ua/publication/efektivni_sposobi_protidii_siromu_importu_likarskikh_zasobiv_v_ukraini (accessed September 30, 2023).

8. Uhoda pro torhivnelni aspekty prav intelektualnoi vlasnosti vid 15.04.1994 [Agreement on commercial aspects of intellectual property rights dated April 15, 1994]. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_018

9. Fil S.P. (2015) Intelektualna vlasnist yak ob'ekt zakhystu pry premishchenni tovariv cherez mytnyi kordon Ukrainy [Intellectual property as an object of protection during the movement of goods across the customs border of Ukraine]. *Nauka i pravookhorona*, pp. 228–234.

10. Shevchuk O.T. (2023) Paralelnyi import yak lehalnyi sposib korystuvannia chuzhymy pravamy intelektualnoi vlasnosti [Parallel import as a legal way of using someone else's intellectual property rights]. *Nauka i tekhnika sohodni*, pp. 124–137.